

LÁNCZ IRÉN

Újvidéki Egyetem, BTK
Magyar Nyelv és Irodalom Tanszék
lancz@nscable.net

A KÉRÉS FŐ STRATÉGIÁI A MAGYAR ÉS A SZERB NYELVBEN*

Összehasonlító pragmatikai vizsgálatok

Main Strategies of Request in Hungarian and Serbian *Comparative pragmatic studies*

Egyik gyakori beszédaktusunk a kérés. A kérés szándéka a nyelvekben többféle módon fejeződhet ki. A direkt formáktól haladva a legközvetettebbig a szakirodalom kilenc stratégiát különböztet ki. Közülük kettőnek, a származtatott módnak és az előkészítő stratégiának több alkategóriája van. A két stratégia alkategóriái a magyar és a szerb nyelvben más-más gyakorisággal fordulnak elő a különböző szituációkban. A kérés stratégiái mindkét nyelvben kiegészülnek udvariassági formákkal és a bocsánatkérés nyelvi formáival. Az utóbbiak helyettesítik a megszólítást, tehát a kapcsolatfelvételben van szerepük.

Kulcsszavak: kérés, stratégia, stratégiaválasztás, stratégiakombinációk, szituáció, belső kontextus, külső kontextus, udvariasság, arcvédelem.

Megnyilatkozásaink egyben cselekedetek. Beszédünkkel sokféle verbális cselekedetet hajtunk végre. A beszédaktusok létrehozásakor a beszélő valamilyen illokúciós (cselekvési) erővel bíró megnyilatkozást hoz létre a beszédpartnernek címezve valamilyen kontextusban. Egyik gyakori beszédaktusunk a kérés. Austin rendszerében (1962) a kérés a *végrehajtóknak* nevezett illokúciós típusba tartozik (exercitives), és ebbe a csoportba sorolja

---

* A tanulmány a Szerb Köztársaság Oktatás- és Tudományügyi Minisztériuma 178017. számú projektumának keretében készült

Vendler is (1972). Searle tipológiájában az *utasítók* (direktives) között a helye, Allannál (1986) a *felszólítók* (invitationals) csoportjában található. A kérés illokúciójának lényege, hogy a beszélő a hallgatót rá akarja venni arra, hogy megtegyen valamit, azaz hogy a beszédaktus propozíciós tartalmának megfelelően cselekedjék.

Az illokúciós erő és az azt megjelenítő konvencionális forma viszonya szerint a beszédaktus lehet közvetlen vagy közvetett. A kérés is kifejezhető közvetlenül vagy közvetetten. Mindkét kifejezési módhoz többféle mondatforma kapcsolódhat. S bár a felszólítók csoportjába is sorolják, nemcsak felszólító igealakban és felszólító mondatban fejeződik ki, hanem sokszor kérdő vagy kijelentő mondat formájában valósul meg. Hogy miként, az egyaránt függ a belső és külső tényezőktől. Belső tényező a kérés súlya, a külső tényező a beszélő és a hallgató közötti társadalmi távolság és az ismertség/idegenség. A direkt formáktól haladva a legközvetettebbig a szakirodalom kilenc stratégiát különít el (vö. SZILI 2004, LÁNCZ 2006a, 2006b, 2011). Közülük kettőnek, a származtatott módnak és az előkészítő stratégiának több alkategóriája van.

A beszédaktusok „szabályzói között minden kétséget kizáróan ott kell lenniük az adott közösség történelmében, szokáskultúrájában, ethoszában gyökeredző, közösen kimunkált normának. A társadalom tagjai ezektől vezérelve választanak a rendelkezésükre álló, a nyelvük sajtáságai által megszabott nyelvi formák közül, melyek természetesen az elsőként említett társadalmi tényezőkkel kölcsönhatásban fejlődnek, csiszolódnak” (SZILI 2004; 104). Ebből következik, hogy a beszédtevékenység szabályai eltéréseket mutatnak a különböző nyelvekben.

A vajdasági magyarok és szerbek kérésstratégiáinak empirikus kutatásai alapján megállapíthatjuk, hogy a két nyelvben a kérés kifejezésekor vannak hasonlóságok és különbségek is. (159 adatközlő töltötte ki a kérdőívet. A kérdőívet lásd: LÁNCZ 2011; 129–130.) Mindkét nyelvben sokféle nyelvi forma áll a beszélők rendelkezésére, a nyelvi formák között vannak egyezések, azaz egy részük megfeleltethető egymásnak, de a két nyelv szerkezetei között különbségek is vannak. A nyelvi formákkal jellemezhető a kérés során választott stratégiák. A kilenc stratégia közül a magyar adatközlők egyet, a szerbek hármát nem választottak, és eltérések vannak a stratégiák gyakoriságában is: vannak olyan szituációk, melyekben a magyarok választják őket szívesebben, mások a szerbek körében gyakoribban. Az adatok azt mutatják, hogy az életkor szerint kisebb-nagyobb eltérések vannak a választásban (vö. LÁNCZ 2011).

A következőkben a két fő stratégiának, a származtatott módnak és az előkészítő stratégiának az alkategóriáit és előfordulásukat, továbbá a jellemző stratégiakombinációkat mutatom be, valamint kitérek néhány olyan sajtáságra, mely szembetűnik a válaszokban.

A származtatott mód

A származtatott mód a legközvetlenebb stratégia, illokúciós erejét legtöbbször a felszólító mód határozza meg, de e grammatikai módnak vannak változatai, például a főnévi igenév vagy az elliptikus mondat szerkezet (az utóbbiak nem fordulnak elő a válaszokban). A magyar adatközlők gyakrabban választották, mint a szerbek (előfordulása a magyaroknál 20,17%, a szerbeknél mindössze 8,73%).

E stratégiának négy alfaja különíthető el:

1. a direkt felszólítás, melyet a felszólító mód jelenít meg (*Add ide a mobilod! Ajde mi usitni pare!*);
2. az udvarias direkt felszólítás, melyben a felszólító módú igealakot udvariassági kifejezések előzik meg vagy követik (*Legyen szíves, adjon egy ceruzát! Budite ljubazni, dajte mi jednu olovku!*);
3. a személytelen felszólítás, melyben az udvariassági formához a személytelen főnévi igenév kapcsolódik (*Legyen szíves megmondani, merre van az x utca!*) – ilyen forma nincs a szerb nyelvben;
4. a magázó személytelen felszólítás (*Tessék adni egy ceruzát!*), melynek a *tessék* + főnévi igenév alkotta szerkezete távolságtartó és tiszteletet kifejező formaként határozható meg. Ilyen alak a vajdasági magyar adatok között nincs, de ez nem jelenti azt, hogy vidékünkön nem használt forma. Azt azonban megjegyezhetjük, hogy a beszélt nyelvben ritkán élünk vele, csak a legigényesebb nyelvhasználati szinten fordul elő. A tiszteletet a vajdasági magyarok más módon fejezik ki. A szerb nyelvben nincs megfelelője a magázó személytelen felszólításnak.

A kérés direkt felszólításként mindkét korcsoportban előfordul, de nem nagy számban, és három szituációra jellemző (amikor mobiltelefont vagy ceruzát kérnek valakitől, valamint ha pénz felváltásáról van szó). De csak akkor élnek ezzel a stratégiával, ha baráthoz fordulnak. Ez érthető is, a közeli viszony és nem nagy súlyú kérés megengedi ezt a formát. Ha nem közeli a viszony, az udvariasabb forma szükségeltetik.

Direkt felszólítások

Magyar példák:

Adj egy ceruzát!

Adj már egy ceruzát!

Adj már egy ceruzát, az enyémet nem találom!

Add már kölcsön a mobilt!
Add már ide a telefonod, hogy felhívjam anyámékat!
Add ide a telefonod!
Adj aprót!
Nyomj át egy cerkát!
Hej, faszikám, add má ide a mobilodat!

Hogy ne sérüljön sem a beszélő, sem partnere arca, a felszólító forma udvariassági kifejezéssel bővül. Erre a szerb anyagban nem sok példa van, még akkor sem élnek az udvariasság e formájával, amikor nagyobb a társadalmi távolság, és alárendelt a helyzet. Példa: *Budite ljubazni, dajte mi jednu olovku!*

Magyar példák:

Légy szíves, add má ide a mobilod!
Légy szíves, add kölcsön a mobilod!
Légy szíves, add ide a mobiltelefonod!
Hé, öreg, add át, légy szíves, a mobilod, fel kéne hívnom az ösöket!
Légy szíves, add már ide a telefonod!
Léci, váltsd már fel, ha van neked!
Léci, add ide a mobilod, mert otthon felejtettem, és kellene!
Légy szíves, ideadod a mobilod? Csak egy pillanatra.

Az udvariasság jele a megszólítás és a köszönés. Van azonban az anyagban néhány olyan példa, mely az udvariasság hiányát mutatja. A fenti példákban a *hej, faszikám*, a *hé, öreg* megszólítás a diákok részéről ilyen. Ezekben a formában a kedélyesség van jelen, és utalás a baráti viszonyra. A *légy szíves* udvariassági forma több diáknál és fiatalnál szleng változatban gyakori, de csak akkor, ha baráthoz fordulnak kéréssel, és a szleng szava a *cerka* is meg a *nyomj át* is. Ezek az adatok is sokat elárulnak a két fél közötti viszonyról.

Szerb példák:

Daj mi olovku!
Vrati mi knjigu, potrebna mi je.
E, ajde daj mi tvoj telefon da napišem poruku!
E, aj, daj olovku!
E, ajde, daj mi olovku, hoću da zabeležim nešto veome interesantno.
E, ajd' mi usitni pare!
Ajde vrati mi knjigu, treba mi!
Aj mi vrati knjigu!
Šefe, povežite i mene na posao!

(A példákban szereplő kiegészítő elemekre az alábbiakban még kitérek.)

Az előkészítő stratégia

Az előkészítő stratégiába konvencionális alakok tartoznak. „A kérő fél az angol szakirodalom szerint három konvencionális alakkal »készítheti elő hallgatóját«. Ellenőrizheti annak képességét, pontosabban azt, hogy el tudja-e végezni a kérdésben foglaltakat: *El tudna vinni? Fel tudná váltani?* Tesztelheti hajlandóságát: *Elvinne? Nem vinne el?* A megvalósítás lehetősége iránti érdeklődést kifejező harmadik típus (*lehetséges lenne, hogy...*) a magyar adatközlőknél háttérbe szorul az előző két eljárás mellett” (SZILL 2004; 108). A magyarban negyedik alkategóriaként Szili Katalin felvette az engedélykérést.

Hogy a megszólított el tudja-e végezni a kérdésben foglaltakat, a magyar nyelvben két módon fejezhető ki:

- a) a *tud* ige feltételes módjához kapcsolódó igével (*tudna adni?*);
- b) a *tud* igehez kapcsolódó főnévi igenévvel (*tudsz adni?*).

A hajlandóság kifejezése az ige feltételes módú alakjával történik (*adna? elvinne?*). Az engedélykérésnek három módja van:

- a) ható igével (*kaphatok?*),
- b) a ható ige feltételes módjával (*kaphatnék?*)
- c) *hogy* kötőszós mellékmonddal (*megengedi, hogy...*).

A szerb nyelvben is lehetőség van a képesség kétféle ellenőrzésére:

- a) a *da li bi mogao* szerkezettel és főnévi igenévvel (*da li bi mogao usitniti pare?*) vagy a *da li bi mogao* szerkezettel és mellékmonddal (*da li bi mogao da mi daš olovku?*);
- b) a (*da li*) *možeš* szerkezettel és főnévi igenévvel (*da li možeš usitniti pare?*) vagy *da li možeš* szerkezettel és mellékmonddal (*da li možeš da usitniš pare?*).

A hajlandóságra kérdés a *da li bi* szerkezettel és igével történhet (*da li bi mi dao olovku?*).

Az engedélykérésnek a szerb nyelvben is három módja van:

- a) a *moći* ige feltételes módjával (*da li bih mogao dobiti?*);
- b) a *moći* ige kijelentő módú alakjával (*da li mogu dobiti?*);
- c) a *da* kötőszós mellékmonddal (*da li dovoljavate da...*)

Az előkészítő (konvencionális) stratégia a leggyakrabban választott stratégia mindkét nyelvben, és szinte mindegyik megadott situációban ezt választották az adatközlők. A magas százalékos előfordulásából következik,

hogy a többi stratégia háttérbe szorult (a magyaroknál 50,22%, a szerbeknél 45,96% az előfordulása). Szituációnként a két generáció kérési formái között is vannak különbségek a két nyelvben.

Az egyes alkategóriák előfordulásában is mindkét nyelvben nagy különbségek vannak. A leggyakrabban választott stratégia a képesség ellenőrzése, és a két lehetséges két mód közül a b) a megterheltebb, legyen bárki is a beszédpartner. Az alkategóriáknak több mint felét teszik ki az ide tartozó példák, több szituációban arányuk meghaladja a 80%-ot.

Néhány adattal szemléltethetők a különbségek. Például a magyar válaszokban a *tudna adni*-féle szerkezet a szituációk legnagyobb részében a legmegterheltebb. A hat szituáció 19 változata közül kivétel a mobiltelefon kérése egy baráttól (16,66%, az *adna* 41,66%), továbbá a ceruza kérése tanártól/felettestől (45,45% az engedély kérése a *hatnék* formával, a *tudna adni* 36,36%-ban fordul elő) és az a szituáció, melyben a beszélőnek meg kell kérni egy barátot vagy szüleit, hogy autóval vigyék el az iskolába/egyetemre/munkahelyre (54,54%-ban az *elvinne* alak szerepel). E szituáció másik két változatában (amikor egy látásból ismert nőt és egy tanárt vagy a felettest kell megkérni, nem nagy a különbség a kétféle megoldás, azaz a képesség és a hajlandóság formái között (52,63%, illetve 47,36% és 53,84%, illetve 46,15%). A szerb adatközlők minden szituációban a képesség kétféle ellenőrzése közül a másodikat részesítették előnyben, azaz a *da li možeš/da li možete* szerkezetet (előfordulásuk legkisebb aránya 60%, egy szituációban pedig – amikor egy ismeretlen fiatalot kell megkérni, hogy mondja meg, merre található egy utca – 100%). A többi szituációban a két érték között mozog a nyelvi forma választása.

Példák a magyarok válaszaiból:

Ide tudnál adni a mobilodat?

Elnézést, vissza tudná adni a könyvem?

Az egyetem felé mész? El tudnál vinni?

Bocsánat, tudna nekem segíteni, merre keressem ezt az utcát?

Elnézést, útbaigazításra lenne szükségem. Meg tudná mondani, hol találok x utcát?

Elnézést, fel tudná váltani a pénzemet?

Tudsz adni egy ceruzát?

Van apród? Tudsz nekem felváltani?

Az x utcát keresem. Tud segíteni?

Példák a szerb adatközlőktől:

Da li bi mi Vi mogli usitniti novac?

Gospođo, da li biste me mogli odvesti na posao da ne bih zakasnio?

*Izvini, da li bi mi mogao pozajmiti svoj mobilni?
Možeš da mi pomogneš sa svojim telefonom?
Izvini, da li možeš da mi pozajmiš telefon?
Da li možete da mi posudite telefon?
Možeš li mi dati mobilni za jedan kratak poziv?
Izvini, možeš mi dati samo malo olovku?
Da li možete da mi usitnite novčanicu?
Izvinite da li me možete povesti?
Izvinite, da li možete da mi vratite knjigu, hitno mi je potrebna.*

A hajlandóság felől – az adatok ezt mutatják – csak néhány szituációban érdeklődnek nagy arányban a megkérdezettek. (A magyarországi adatok szerint viszonylag népszerű típus). Íme néhány példa:

*Úgy látom, egy irányba tartunk. Elvinne?
Elnézést, van hely? Elvinne engem is?
Ne haragudjon, elvinne engem is? Sietnem kell.*

A szerb anyagban mindössze kilenc adat van rá: a felnőttek közül öten, a diákok közül négyen választották egy-egy szituációban (mobiltelefon kölcsönkérése baráttól és nem közeli ismerőstől, utca felől érdeklődés ismeretlenről, és segítségkérés autóstól, ha nem barát az, amit a beszélő megkér, hogy vigye el a munkahelyre/iskolába). Például:

*Da li bi me odbacili do radnog mesta?
Izvinjavam se, da li bi mi posudili mobilni?*

Engedélykérés sincs minden szituációban egyik nyelvben sem, a három kifejezési mód közül a b) gyakoribb az a) változatnál (a harmadik megoldásra nincs példa az anyagban).

Példák a magyarok kérdéseiből:

*Telefonálnom kell, elkaphatom a telefonodat?
Kérhetnék tőled egy ceruzát?
Elnézést, kölcsönkérhetem a mobiltelefonját?
Elnézést, elkérhetném egy pillanatra a telefonját?
Elnézést, kaphatnék egy ceruzát?
A könyv, amit kölcsönadtam, kellene nekem is. Mikor kaphatnám vissza?
Elnézést, engem is elvinnétek?*

Néhány szerb példa:

*Izvinite da li mogu da pozajmim olovku?
Kolega, mogu li na trenutak dobiti Vaš mobilni telefon?
Je l' mogu da pozajmim olovku samo da zabeležim nešto?
Šefe, mogu li sa vama?*

Stratégia kombinációk

A stratégiák kombinálódhatnak is. Nem egy esetben két (ritkán három) fő- és/vagy alkategória együttese alkotja a kérés beszédaktusát. Érdekes, hogy a magyar adatközlők többször élnek stratégiaegyüttesekkel, mint a szerbek, és többféle kombinációval fejezik ki a kérést. Feltételezhetnénk, hogy ez a kérdőíves módszer hozadéka, azaz hogy az adatközlők igyekeznek gyorsan kitölteni a kérdőívet, és megelégednek azzal, ha egy lehetséges módozattal szemléltetik nyelvi viselkedésüket. Ha ez volna a helyzet, megeshet, hogy valóságos szituációkban mást tapasztalnánk. De nem erről van szó. Például bocsánatkéréskor nagyon sok esetben a szerb adatközlők is kombinálják a stratégiákat.

A kombinációk változatosak. Néhány típuspélda a magyar anyagból:

1. Az explicit performatívum kombinálódik valamelyik típusal:

Kérlek, add vissza a könyvem!

Kérem szépen, tanárnő, váltsa fel a pénzem.

Kérem, adna egy ceruzát? Kérem, fel tudná váltani?

Kérem, el tudna vinni az iskolába?

Kérem, lenne aprója, hogy fölváltaná nekem ezt a tízest?

Tanárnő, kérem szépen, fölváltaná nekem ezt a tízest?

2. Az erős célzást kiegészíti valamelyik forma:

Kellene az a könyv, amit kölcsön kértél. Vissza bírnád (sic!) adni?

Kellene a könyvem. Visszaadnád?

Szükségem lenne a könyvre, amit kölcsönkért. Visszakaphatom?

3. A származtatott lokúciót követi egy másik típus:

Van még egy ceruzád? Elkapom?

Van ceruzád? Ide tudnád adni?

Van apród? Fel tudnád nekem váltani ezt a tízest?

Nálad van a mobilod? Ide tudnád adni? Kérlek! (Három stratégia kombinálódik.)

Merre van ez az utca? Nem tudod véletlenül?

A szerb nyelvű stratégiaegyüttesek tipikus formájában az explicit performatívumhoz kapcsolódik egy másik stratégia:

Molim te, vrati mi knjigu!

Molim te, odbaci me do radnog mesta!

Kolega, molim Vas, meni je knjiga sada neophodna. Možete li da mi vratite?

Molim te, da li imaš mobilni kod sebe?
Molim te, imaš li olovku viška?
Molim Vas, posudite mi Vašu olovku!
Molim te, usitni mi pare!
Molim te, možeš da mi vratiš knjigu, koju sam ti pozajmila?
Da li možete da mi usitnite novac? Molim Vas lepo!

Még néhány egyezés és különbség

A kérés stratégiái mindkét nyelvben kombinálódnak a bocsánatkérés egyik jellegzetes stratégiájával, melynek jellegzetes nyelvi kifejezőeszközei nyelvünkben a *bocsánat(ot kérek)* és különböző variánsai (pl. *bocs, bocsika*), a *ne haragudj(on)* és az *elnézést*. Például:

Bocsánat, fel tudna váltani nekem pénzt?
Bocsánat, de késésben vagyok, el tudna vinni az egyetemig?
Bocsi, kérek egy ceruzát!
Ne haragudjon, adna egy ceruzát? Az enyémet nem találok.
Ne haragudjon, segítene nekem? Eltévedtem.
Elnézést, van hely az autóban?
Elnézést, elvinne az iskoláig? Késésben vagyok.

A szerb nyelvű példákban az *izvini(te)* fordul elő nagy számban a beszédaktusok összetevőjeként. Például:

Izvini, imaš olovku?
Izvini, da li znaš gde se nalazi ta i ta ulica?
Izvitite, da li možete da mi usitnite pare?

Az *oprosti(te)* mindössze néhány megnyilatkozásban van. Például: *Oprostite, da li imate jednu olovku viška? Oprostite, molim Vas, da li znate gde je ulica...? A ne haragudj(on)* szerkezetnek szerb megfelelője egyetlen kérdésben sem fordult elő.

Kérdés az, hogy ezek a formák az udvariasság kifejezései-e, vagy a kérésekben más a funkciójuk. Feltehető, a vizsgált beszédaktusban a kapcsolatfelfételre szolgálnak. A beszédpartnerhez nem mindig fordulhat a beszélő azonnal a kéréssel, először meg kell teremtenie vele a kapcsolatot, főleg akkor nem, ha ismeretlentől kér valamit. Ha számára ismeretlen embert szólít meg a beszélő, névvel, ranggal vagy a foglalkozásra/hivatásra utaló lexémával nem szólíthatja meg, tehát ilyenkor a másik beszédaktustól „kölcsonvett” nyelvi elemek jó szolgálatot tesznek.

Hogy a kapcsolatfelvételnek fontos szerepe van a kérdőívben felvázolt szituációkban, bizonyítják azok a megnyilatkozások, melyekben megjelenik a köszönés, a megszólítás vagy mindkettő. Megfigyelhetjük, hogy a diákok nemcsak azoknak köszönnek, akik magasabb társadalmi státuszban vannak, hanem barátjuknak vagy iskolatársuknak is. Példák:

*Jó napot, nem tudná ezt felváltani apróbbra? Köszönöm.
Csókolom, nagyon sietek, nem az iskola felé megy véletlenül?
Szia! A könyv, amit kölcsönadtam, most kellene. Ide tudnád adni?
Tanár úr, szükségem lenne egy ceruzára.
Jó napot, tanárnő! Felváltaná nekem ezt a százast?*

A szerb nyelvű kéréseknek is elemei a kapcsolatfelvétel említett eszközei:

*Nastavniče, možete mi dati olovku?
Nastavniče, možete li me odvesti do škole? Jako mi je hladno.
Gospodine, znate li gde se nalazi ova ulica?
Mladiću, da li vam je poznata ova ulica?
Kolega, potrebna mi je knjiga koju sam ti pozajmila.
Šefe, molim Vas olovku!
Šefe, da li bi mogli da me povezete, neću stići na vreme. Hvala.
Dobar dan, možete li mi reći gde se nalazi ta ulica?
Dobar dan, nastavniče, mogu li da usitnim pare kod Vas?*

A kapcsolat felvételére szolgáló mondatszóknek nem mindegyike udvarias forma, az *ej* és az *e* például biztosan nem az (*Ej, možeš mi pozajmiti svoj mobilni telefon? Ej, izvini, možeš mi dati telefon? E, gde se nalazi ulica...? E, možeš mi vratiti knjigu?*) A szerb nyelvű kérdésekben többször előfordul az *ajde* szó (*Ajde mi usitni pare! Ajde mi vrati knjigu, jer je i meni sada potrebna! E, ajde daj mi olovku!*). Mindkét mondatszó a diákok körében gyakori. A magyar válaszokban nincsenek hasonló szóalakok, azaz akad egy (*Hé, öreg, add át légy szíves a mobilod, fel kéne hívnom az ősoket!*). A *hé-t* egyébként nem a kapcsolat felvételére szolgáló mondatszók között jegyzi a grammatika, hanem az akaratkifejezők között (KESZLER 2000, szerk.).

A magyar nyelvű kérések között negatív nyelvi formák is vannak: *Szia, nem tudnád felváltani ezt az aprót? Nem tudod, melyik ez az utca?* (A legtöbb adat abban a szituációban van, melyben a beszélő egy utcát keres és barátjától kér segítséget.) A szerb adatok között ilyen forma nincs.

A kérés beszédaktusakor a beszélők változatos formákkal élnek, és a szituációtól függően vagy óvatosak és figyelnek arra, hogy ne sérüljön arcuk (ők vannak többségben), vagy nem fontos számukra, hogy a partner milyen képet alakít ki róluk. Az utóbbiak esetében az is előfordulhat, hogy kom-

munikatív kompetenciájukban vannak hézagok. Ha ezt a diákoknál tapasztaljuk, az oktatásnak kell nagyobb gondot fordítania arra, hogy magasabb szintre emelkedjen.

Irodalom

- AUSTIN, John (1990): Tetten ért szavak. Akadémiai Kiadó, Budapest
- BROWN, Penelope és LEVINSON, Stephen (1995): Univerzálák a nyelvhasználatban: az udvariasság jelenségei. = SÍKLAKI (1995, szerk.)
- GOFFMAN, Erving (1995): A homlokzatról. = SÍKLAKI (1995, szerk.)
- GRICE, Paul (1988): A társalgás logikája. = PLÉH-SÍKLAKI-TERESTYÉNI (1988)
- KESZLER Borbála (2000): Magyar grammatika. Nemzeti Tankönyvkiadó, Budapest
- LÁNCZ Irén (2006a): Vajdasági beszélt nyelvi vizsgálatok: A csantavéri diákok kérésstratégiái. *Hungarológiai Közlemények*, 2006. 2. 7–19.
- LÁNCZ Irén (2006b): Vajdasági magyar beszélt nyelvi vizsgálatok: a kérés stratégiái. *Hungarológiai Közlemények*, 2006. 3. 12–23.
- LÁNCZ Irén (2011): Kultúrák és stratégiaválasztás. A kérés összehasonlító pragmatikai vizsgálata. *Hungarológiai Közlemények*, 2011. 3.
- MILOSAVLJEVIĆ, Bojana (2006): Iskazivanje molbe u neformalnoj komunikaciji. *Slavistika*, X. 160–168.
- MILOSAVLJEVIĆ, Bojana (2007): Upitne forme za iskazivanje molbe. *Slavistika*, XI. 198–205.
- NYOMÁRKAI István (1998): A nyelvhasználat udvariassági stratégiái. *Magyar Nyelvőr*, 3. 277–283.
- PLÉH Csaba-SÍKLAKI István-TERESTYÉNI Tamás (1988, szerk.): *Nyelv, kommunikáció, cselekvés I.* Tankönyvkiadó, Budapest
- REBAUL, Anne-MOESCHLER, Jacques (2000): *A társalgás cselei. Bevezetés a pragmatikába*, Budapest, Osiris
- SEARLE, John (1988): Az illokúciós aktusok szerkezete. = PLÉH-SÍKLAKI-TERESTYÉNI (1988, szerk.)
- SEARLE, John (1991): *Govorni činovi. Ogled iz filozofije jezika*. Nolit, Beograd
- SÍKLAKI István (1995, szerk.): *A szóbeli befolyásolás alapjai II.* Nemzeti Tankönyvkiadó, Budapest
- SZILI Katalin (2004): *Tetté vált szavak. A beszédaktusok elmélete és gyakorlata.* Tinta Könyvkiadó, Budapest

MAIN STRATEGIES OF REQUEST IN HUNGARIAN
AND SERBIAN

Comparative pragmatic studies

One of our frequent speech acts is requesting. The intention of requesting in languages can be expressed in a number of ways. Literature on the subject differentiates between nine strategies going from the most direct towards to most indirect way of expression. Two of them, the mood derivable and the preparatory strategies have several subcategories. The frequency in the use of these substrategies in various situations differs in Hungarian from their frequency in Serbian. The strategies of requesting are supplemented with forms of politeness and the linguistic forms of apology in both languages. The latter replace addressing, therefore they also play a role in establishing contact.

Keywords: request, strategy, choice of strategy, combination of strategies, situation, inner context, outer context, politeness, face-saving.